

120061
lugupidaval
aut
H. REBANE

KOHANIMEDE KÜSIMUS

TARTU, 1940

ÄRATRÜKK „AJALOOISEST AJAKIRJAST“ 1939, Nr. 4

Kohanimedede küsimus.

Juba Hupeli ja Otto Villem Masingi päevist saadik on nii eesti kui balti-saksa uurijate poolt meie kodumaa kohanimedega ja nendega seoses olevate küsimuste vastu tuntud aktuaalset huvi. Korduvalt on tunnetatud ja väljendatud küll trükisõnas, küll teaduslikel koosolekuil peetud ettekandeis nende kogumise ja uurimise vajadust ning tähtsust. Kuid sellele vaatamata pole kahjuks siiski jõutud meie kohanimedede põhjaliku ja süstemaatilise uurimise alal ulatuslikumate tulemusteni. Peale kümnekonna asjatundlikuma artikli ning lühiuurimuse, mis on laiali pillatud mitmesuguste ajakirjade ja teaduslikkude sarjade veergudele, ning lisaks veel mõningate eripeatükkide ja ekskursside asustusloolistes või teistes ajaloolistes eriteostes, võib muist seda ala puudutavaist kirjutistest vaikides mööduda. Need ei küüni amatööritasemest kõrgemale, dokumenteerides ainult oma autorite huvi ja head tahet.

Käesolevas pole võimalust ega põhjustki teha kõige selle inventuuri, mis on meie kohanimedega kohta kirjutatud ja trükis avaldatud, samuti mitte võrrelda kõike seda mujal, eriti aga meie naaber- ja lähismail kohanimedega uurimise alal toodetud töödega. Võiks öelda, et viimanegi räägiks enamasti nende eduks. Tahaksime ainult põgusalt osutada neid tähtsamaid küsimusi, millele meie kohanimedega uurimine on seni omistanud tähelepanu, ning ühtlasi mainida mõningaid esindavamaid ja instruktiivsemaid käsitlusi.

On üsna arusaadav, et kodumaiste kohanimedega suhtes tärkas esimesena huvi meie muistsete maakondade, samuti meie linnade, tähtsamate jõgede, järvede jne. nimede vastu. Olid need ju üldse vanimaid ja tähtsamaid teadaolevaid nimesid. Pealegi esinesid nad allikais — Läti Henriku ja teistes kroonikais ning vanus ürikuis võõraste kirjapanijate tõttu enamasti tugevasti moondunud ja mitmeti korrumppeerunud kujul (näit. *Alempois*, *Ugannia—Ugenois—Ugania*, *Saccele*, *Mocha*, *Vaiga*, *Vorcegerve*, *Pala*, *Perona*, *Embecke—Emihochi* jt.). Loomulikult oli esimeseks sooviks näha neid võõrapärasest välimusest vabana, restaureerida nende eestikeelne algkuju. Järgmisena katsuti selgitada nende tähendus filoloogilise interpretatsiooni kaudu. Vastavalt interpreteerijate keele-

vaistule, filoloogilisele koolitusele ja meetodi käsitlemisele oli neil üritusil suurem või väiksem edu. Igatahes on puhtfiloloogilise, keele- ja häälikuajaloolise interpretatsiooni kaudu selgitatud mitme muistse maakonna, peale selle linnade ja mõningaid teisi nimesid¹.

Filoloogilise interpretatsiooni rakendamisel osutus aga, et on teatavaid nimesid, mida üksikult võttes ei saa sel teel lõplikult selgitada (näit. *Alemois*, *Cozzo* jt.). Edasi näitasid tähelepanekud, et on terve rida nimesid, mis on ühise tüve ja erinevate lõppude või liidetega. Seda silmas pidades loodeti abi kohanimede massilisest vaatlusest, kõrvutamistest ja võrdlemisest. Selleks oli aga vaja neid koguda. Toimusid Hurda, Eiseni, Kuhlbarši, Jungi ja hiljemini Eesti Kirjanduse Seltsi ülemaalsed korjandused. See töö jätkub teatavasti veel käesolevalgi ajal Akadeemilise Emakeele Seltsi ühe üritusena.

Viimasel ajal on meie kohanimede süstemaatilise uurimise vajadust laiemas ulatuses, topoonomastiliste põhiprobleemide ja meie kaasaegse kui ka mineviku täieliku ja teaduslikult korraldatud ning grupeeritud geograafilise nomenklatuuri tähtsust omakorda rõhutanud ning selleks omaltki poolt väärtuslikku lisa pakkudes kaasa aidanud meie ajalooteaduse noorim haru — asustuslooline uurimine². Kuid needki üritused ja lisandid, mis asustusloolise uurimise poolt on filoloogilisele kohanimede uurimisele abiks ja täienduseks tulnud, pole meie kohanimede süstemaatilist uurimist viinud õnnelikust algusest palju kaugemale. Ometi me vajaksime nüüd, kus meil parajasti on käimas ulatuslik kohanimede muutmise aktsioon, juba üsna hädapäraselt selle uurimistöö küpsi saavutisi. Ei ole kahtlust, et need aitaksid seda aktsiooni mitmeti teadlikumalt teostada ja positiivsemalt suunata.

¹ Teeneid on sel alal esijoones J. Hurdal, M. Veskel, J. Jõgeveril, M. J. Eisenil, V. Reimanil, A. Saarestel ja teistel noorematel eestlastest, T. Teivaalal, Lauri Kettunen'il jt. soomlastest, W. Schlüter'il, A. Westrén-Doll'il balti sakslastest uurijatena. Vrd. ka Raun, A., Õpetatud Eesti Seltsi 100-aastasest tööst keeleteaduse alal (Eesti Keel 1937, lk. 217 jj.).

² Eriti silmapaistvate tulemustega on sel alal töötanud dr. Paul Johansen. Tema tööd „Siedlung und Agrarwesen der Esten im Mittelalter“ (ilmunud ÕES toimetistes 1925. a.), „Über die deutschen Ortsnamen Estlands“ (Revaler Bote 1930, nr. 33—38), „Die Estlandliste der Liber Census Daniae“ (1933) ja mitmed väiksemad kirjutised moodustavadki koos prof. A. Saareste meetodilt eeskujuliku uurimusega Tallinna praegusest nimest (Eesti Kirjandus 1934, lk. 120—127 ja 164—174) ja P. Ariste samuti meetodikindlate artiklitega Hiiumaa kohanimedest — mainitagu neist siin „Reigi“ (Eesti Keel 1935, lk. 11 jj.) ja „Ortnamen i Pühalepa och Reigi socknar på Dagö“ (Svio-Estonica 1938, lk. 5 jj.) — meie kohanimede uurimise paremiku. Neile võiks käsitlese õnnestumise seisukohalt kõrvutada ainult mõningaid V. Reimani, J. Jõgeveri ja M. J. Eiseni artikleid juba mainitud ajakirjades „Eesti Kirjandus“ (eriti 1909, 1910, 1913, 1915 ja 1917) ja „Eesti Keel“.

Kindlasti muutub kohanimede eestistamise, muutmise ja parandamise järel taas kord meie kodumaa kohanimede üldilme. Tahaks loota, et see üldilme siiski kahvatumaks ei muutuks, et kõik need, kellest asi oleneb, toimivad sel puhul küllaldaselt kaaluteldult ja mitte üksnes parima soovi, vaid ka parima arusaamise järgi. Sest meenutades perekonnanimede eestistamise seniseid tulemusi oleks eriti põhjust rõhutada, et heast tahtest üksi ei piisa. Selleks läheb vaja ka vastavaid teadmisi, eelkõige aga teatavat arukust ja maitsetki — eeldused, mida igal üksikul nimemuutjal pole alati varuks. Õnneks on kohanimede puhul küll see paremus, et nende muutmise pole ainult muutja isiklikuks enesemääramise ja niioelda „eraõiguslikuks“ aktiks, nagu perekonnanime muutmise, vaid täiesti ofitsiaalne küsimus. Kui esimest saab ainult kaudselt avaliku arvamuse kaudu (vahest ehk ka perekonnaseisuametnikkude sellekohase hoiaku kaudu mõnevõrra vahetumaltki) mõjustada ja suunata, siis teist on täiel määral võimalik korraldada seadusnormiga. Seega peaks siin jääma küllaldaselt võimalusi korvata neid võimalikke puudusi ja vääratusi, mida kohtadel võiksid teha mõned kohanimede muutjad.

Teatavasti toimub meil kohanimede muutmise ja parandamine vastava eriseaduse — Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seaduse (RT 1938, 42) ja sama seaduse põhjal siseministri poolt antud vastava määruse (RT 1938, 87) alusel. Viimasega antakse seaduse teostamise üldised juhised. Peale selle on veel siseministri kinnitusel (20. X 1938, nr. 1089) antud koha- ja kinnistusüksuste nimede muutmise ja parandamise keelelised juhendid, mida on trükituna levitatud ka eribrošüürina.

Kohanimede muutmise vajadus on põhjustatud eeskätt rohketest võõrastest, enamikus saksa- ja vene-, väiksemal määral rootsi-, itaalia- jne. keelsetest nimedest, mis omal ajal on eriaegadel väga mitmetel põhjustel tunginud meie geograafilisse nomenklatuuri. Neist võõraste nimede sissetungi viisidest võiks vanema aja suhtes nimetada peamiselt saksapärase isiku- ja sugunimede ülekandumist kohtadele, enamasti küll eesti keelele suupäraseks moondunult, nagu näiteks *Kaarepera*, *Kilingi*, *Päri*, *Voltveti* jne. (=Scharenberg, Schilling, Berg, Wohlfeldt jne.). Edasi võõrrahvusest (saksa, rootsi, vene) asustuse levikut ja lõpuks teadlikku ning sihilikku võõrnimede harastamist, olgu saksastamise või venestamise sihis. Viimatimainitud ajal on tekkinud võõrnimesid väiksemal määral juba XVIII, eriti rohkesti aga möödunud sajandi vältel. Üsna harva on kohanime võõrapärasus tingitud koha tähenduse otsesest tõlkest. Seevastu esineb sageli endistest nimedest valesti arusaamisel, nende valel tõlgendamisel põhinevaid nimesid (näit. *Heimtal* Koodioru tõlkena³) ja üsna sage on endiste eesti nimede saksa keele häälendamisele

³ Vt. Jahresbericht der Felliner litterarischen Gesellschaft für die Jahre 1907—1908, lk. XVI jj.

mugandumine (näit. *Kurkund pro Kurekond, Felix pro Välikse (?)*, *Kersel pro Käärseija (?)*, *Jensel pro Jänesselja* jne.)⁴. Teiseks on muutmine või enamikus küll ainult parandamine põhjustatud rohkeist vigadest ning moondumistest võõrapärase ja aegunud ortograafia mõjul. Ning lõpuks veel mitmesuguste — sageli küll ainult arvatava — labase tähendusega ja muidu ebasüüdsate kohanimede välja-juurimise tarbest.

Kohanimede muutmise püüe on välja kasvanud ühelt poolt meie rahvuslikult meeletatud seltskonna ja avaliku arvamuse mõjul. Õieti võiks sellele vaadata ses mõttes kui nimede eestistamise aktsiooni jätkule ning kodukaunistamise hoogtöö erivormile. Teiselt poolt teritas seda vajadust veel omakorda valdade reformi ja maareformiga seoses endiste mõisade asemele tekkinud asunduste küladeks ümbernimetamise küsimus.

Valdade reformi puhul tuli endiste väiksemate valdade liitmisel luua hulk täiesti uusi vallanimed, sest peaaegu kunagi ei soovinud liidetavate valdade rahvas vastastikku naabervalla nime. Asunduste küladeks ümbernimetamisel tekkis jälle kartus, et paljude, sageli lähestikku asuvate kohtade samanimelisusest (kui näiteks mõis kandis juba mõne külaga ühist nime) võiks tekkida rohkesti mitmesuguseid arusaamatusi ja isegi halduslikke raskusi. Selle vältimise ratsionaalsemaks vahendiks on vastaval pool arvatud ühenimeliste kohanimede puhul ühe seesuguse muutmise.

Nii tervitav nähtus kui nimede eestistamine meil rahvuslikult seisukohalt ongi, teatavaks revolutsiooniliseks ürituseks jääb see ometi igal juhul. Tõsi küll, revolutsioonid on teatavil tingimusil paratamatud nähtused ja kuigi neil on üldise edu suhtes vaieldamatuidki teeneid, ei peaks siiski ignoreerima neid olulisi negatiivseid ja destrueerivaid nähtusi, mis omakorda paratamatult kaasuvad seesuguste järskude murrangutega. Tuleks eelistada ja hoolitseda, et revolutsioon toimuks mitte seevõrra tegelikkuses kui meelsuses. Või veelgi parem — tuleks katsuda vältida revolutsiooni õigeaegse ja otstarbekohase reformiga⁵.

⁴ Vt. Eisen, M. J., Eesti keelest kadunud, saksa keeles püsinud eestikeelsed kohanimed, Eesti Keel 1924, lk. 71 ja 75—76; Johansen, P., Über die deutschen Ortsnamen Estlands. Revaler Bote 1930, nr. 35.

⁵ Meelsuse revolutsiooni näitena võiksime mainida perekonnanimede eestistamist, mis on paljude heade ja hinnatavate saavutiste kõrval andnud ka palju negatiivset. Tarvitseb ainult kuulata mõningaid „uuendatud“ nimed, meenutada nende naeruvääristamiseks tuntud vestekirjaniku poolt loodud Solotnik-Soolilleste nime ja lugeda kokkuvõtlikke ülevaateid nimede eestistamise ning muutmise senisest käigust (näiteks E. Elisto, Nimede eestistamisest Eestis, Tartu 1938), et veenduda, kui palju on tegelikult olnud viltuminekuid, mis vastava ettenägelikkuse juures oleksid võinud olla kergesti välditavad. Vrd. ka Eesti Keel 1935, lk. 87 j., sama 1936, lk. 151 jj. ja J. Mägiste, Eestipäraseid eesnimed, Tartu 1936, lk. 14 jj.

Veelgi ohtlikumaks tuleks tunnistada koha- (kaasa arvatud ka kinnistusühikute) nimede teadlik massiline muutmine. Muinsuste ja pärimuste, üldse minevikku suhtumise ja ajaloolise teadvuse seisukohalt see osutub kaheteralise mõõga käsitlemiseks. Kuigi sellega sooritatud radikaalne pealelööök võiks küll võõrapärasuse likvideerimisel anda efektse tulemuse, jääb ikkagi küsitavaks, kas teine tera ei riiva meie ainekult niigi kõhnavõitu ajaloo Achilleuse kanda. Kümne aasta eest võis dr. Johansen kohanimedele kohta järgmist kirjutada: „Isiklikkude kogemuste najal võib alati veenduda, kui väga ükskõikne on noorem põlv maal kohanimedele vastu. Kui näiteks küsida mõne põllu nime, siis näeme vaid imestunud nägusid. Vastatakse: „Säärastel asjadel pole ju nime, see on vaid lihtsalt põld.“ Kõige paremal juhtumil teab soovitud vastuse anda mõni vana mees, kuid ka seda juhtub ainult harva⁶.“ Missuguse vastuse võiks kohanimedele uurija saada kümme aastat peale kohanimedele muutmise aktsiooni mistahes vana kohanime kohta, kui süveneb teadmine, et neid kui kõlbmatuid on muudetud ja neid pole üldse vaja mees pidada. Kõnelemata veelgi kaugemast tulevikust. Igatahes võib rahva silmis kohanimedele niigi vähe tähelepanu väärtust kõigutada ja omajagu veelgi kahandada seesamagi nende muutmise aktsioon — muidugi siis, kui seda ei toimetata küllaldase ettevaatlikkusega. Mida vanem ja juurdunum on teatav kohanimi, seda hämmastavamana ja häirivamana peaks tunduma selle väljarookimine muutmise kaudu. Selle tõttu kannatab kindlasti pietet mineviku suhtes. Sellest rahva „ajaloo meelega“ sugenev kahju on igatahes oluline ja vististi seda tunduvam, mida madalam on teatava isiku hariduslik tase.

Peaks olema selge, et kohanimedele kui meie rahva minevikult päritud ühisvara puutumatus on veelgi tähtsam kui perekonnanimedele oma. Seda enam tuleks nende suhtes vältida destrueerivat revolutsiooni ning reformidegi puhul toimida täiesti targu. Esijoones võiks rakendada ainult parandusi ja kohastamisi. Alles teises järjekorras tuleks käibivatele nimedele, kui need jätavad oluliselt soovida, taastada nende kunagine vana või ürgne nimekuju, kui see on kindlaks tehtav. Ei ole viimane tundmatuse või ebamäärasuse tõttu või mõnel muul põhjusel taastatav, tuleks ametlikuks nimeks teha mingi sama koha kõrvalnimi, kui see on olemas. Muutmine võiks tulla arvesse ainult viimases järjekorras juhtudel, kui nimi on kas täiesti moondumatult võõrkeelne või vaieldamatult ropp. Esteetiline kriteerium, nn. „labane tähendus“ kui vaieldav maitseküsimus peaks jääma täiesti kõrvale või võimalikult tagaplaanile. Seda võiks ainult paranduste tegemisel preventiivselt silmas pidada (näit. *Emmaste pro Emaste*). Samuti vanade nimede taastamisel neil juhtudel, kui

⁶ Johansen, P., Eesti asustusuurimise ülesandeist, Ajalooline Ajakiri 1930, lk. 13.

vana nimi on käibivast ilmselt labasem (näit. *Väike-Rõngu pro Koka*)⁷.

Võiks ehk arvata, kas siin-avaldatud kahtlused ja ettevaatlikkuse rõhutamisest pole liialdatud ja tarbetud, eriti seda silmas pidades, et meie kohanimed on juba enamasti kogutud, seega unarusesse päästetud ja uurijaile kättesaadavaks tehtud. Sellele võiks vastata, et nagu mineviku pärimusi üldse, nii ei jõuta ka kohanimedid kunagi küllaldaselt koguda. Selles peaks veenduma küll igauks, kes meenutab kas või meiegi rahvaluulelisi ja etnograafilisi järelkorjandusi. Kuigi Hurt ja teised tegid omal ajal juba üsna ulatusliku ja põhjaliku töö, leitakse ikkagi veel teatavaid tühikuid ja sageli on järelkorjanduste saak küllalt rikkalik neist kohtadest, kust juba varem niigi oli rohkesti korjatud. Kohanimede puhul on see veel olulisem, sest need on seotud kohalikkude topograafiliste üksikasjadega. Mis aitaks näiteks see, et teatavast vallast ja külast oleks kohanimede kogus üles märgitud nimi „Mehistemägi“⁸, kui seda mõne aja järel ei osataks uurijaile, kes tähelepanekute tegemiseks kohale sõidaksid, enam looduses kätte näidata. Kui kergesti võiks seda juhtuda iga kohanimemega, millesse kord tekib mingi „tse suur“. Ega veel see, et meil on nimed kirjas, ei keela neid kohti ja asustust muutumast, mille kohta nad käivad.

Vaadeldes nüüd neist üldpõhimõttest lähtudes meie kohanimede parandamise ja muutmise küsimust eelmainitud seaduse, määruse ja juhendite alusel sel määral kui meil on selle kohta seni andmeid.

Nende seaduslike juhiste täitmine toimub nii, et kohtadel esitatakse vastavate omavalitsuste poolt ettepanekud muutmisele tulevate kohanimede ja ühtlasi nende asemele valitud uute nimede kohta. Kinnistusühiku nime muutmiseks või parandamiseks võib ettepaneku esitada omanik selle omavalitsuse kaudu, kus asub tema kinnisvara. Vallaomavalitsuste ettepanekud alluvad maaomavalitsuste kui järelevalveorgani kontrollile. Viimased võivad tarbe korral mõne ettepaneku uueks otsustamiseks tagasi saata ja esitada ühtlasi omalt poolt sobivain paistvaid ettepanekuid. Kõik vallaomavalitsuste ettepanekud kogutakse ja kaalutakse maavalitsuste poolt veel kord läbi, tarbe korral koos teiste kohalikkude kõrgemate haldusorganite esindajate (näit. politseiprefektide jt.) ja asjatundjatega (näit. keeleteadlased, koolide inspektorid jne.). Läbikaalutud ja ühtlustatud või jälle täiendatud ettepanekud saadetakse Siseministeriumi üldosakonnale, kus nende suhtes omakorda võetakse seisukohti (näit. keelelise nõuandja jt. poolt). Tarbe korral esitatakse

⁷ Hupel, W. A., Topographische Nachrichten von Lief- und Ehstland III, lk. 270.

⁸ Sellenimeline küngas on Tartumaal Rõngu vallas Rõngu külas Ivaski talu mail.

materjalid Siseministeeriumi üldosakonna poolt veel vastavaile pädevaile asutistele (seni näit. Riigi Keskarhiivile) arvamuse avaldamiseks. Nii ettevalmistatud materjalid lähevad lõpuks Siseministeeriumi juurde loodud kohanimede erikomisjonile ja kohanimede nõukogule lõplikuks otsustamiseks. Tehtud otsused kinnitatakse siseministri poolt ja nad jõustuvad üldises seaduslikus korras. Samasugune on ka endiste mõisade asemele tekkinud asunduste küladeks ümbernimetamise protseduur⁹.

Vaadeldes maavalitsuste ettepanekuid, nagu need olid esitatud Siseministeeriumi üldosakonnale käesoleva aasta 15. juulini¹⁰, näeme, et Harjumaalt on esitatud kaugelt üle 100 nime¹¹, milledest on ainult murdosa (tõenäoselt alla 25%) võõrapärased, kaasa arvatud ka säärased nimed nagu *Krimmi*, *Türgi*, *Triigi*, *Klooga* jne. Neist võib kahe esimese võõrapärane päritolu olla küsitav¹², *Triigi* ja *Klooga* on aga üldiselt tuntud mõisnikkude sugukondade Stryk'i ja Lode eestipäraseks moondunud nimed.

Järvamaalt on esitatud muutmiseks üle 30¹³ kohanime, neist üsna väike osa enam või vähem võõrapäraseid (näit. *Esna*, *Einmani*, *Prandi* jt.). Seega on siingi esitatud rõhuvas enamuses eesti nimesid.

Läänemaalt on esitatud üle 50 ettepaneku¹⁴. Võõrapäraste nimede arv on nende hulgas samuti väike. Neistki on suur osa juba eestipäraseks moondunud (näit. *Kassari*, *Teenuse*, *Tolli*, *Tanska* jt.). Muutmise soov on esitatud kõigi *Suure-* ja *Väike-*, *Vana-* ja *Uue-*liiteliste nimede (näit. *Vana-* ja *Uue-Virtsu* jt.) suhtes.

Suuremal arvul on muutmise ettepanekuid esitatud Pärnumaalt (kaugelt üle 70)¹⁵. Nendegi hulgas ainult üksikuid võõrapäraseid (*Ikla*, *Pornuse*, *Sindi* jne.), milledest mitmedki on juba peaaegu tundmatuseni eestistunud (näit. *Pöogle pro Böcklershof*, *Sindi pro Zintenhof* ja mitmed teised).

⁹ Eelolev protseduuri kirjeldus põhineb käesoleva kirjutaja isiklikel tähelepanekuil.

¹⁰ Andmed ERKA (= Eesti Riigi Keskarhiiv) Kantselei tmk. nr. 19 — 1939.

¹¹ ERKA-s on Harjumaalt esitatud 112 ettepaneku suhtes seisukohti võetud. Viimast pole väljendatud seesuguste ettepanekute suhtes, mille muutmise vastu pole leitud põhjusi. Materjali läbitöötamisele ja seisukohtade võtmisele oli rakendatud arhivaar H. Rebane koostöös dir. O. Liiviga. Üldse on ERKA-s Siseministeeriumi poolt esitatud materjali alusel võetud seisukohti 616 kohanime suhtes.

¹² F. A. Wiedemanni Eesti-Saksa sõnaraamatu andmeil — vähemalt senikaua, kuni pole vaieldamatult tõestatud, et *Krimmi* nimi on tuletatud samanimelise poolsaare ja *Türgi* Türgimaa nimest.

¹³ ERKA seisukohti 27. Vrd. ERKA Kantselei tmk. nr. 19 — 1939.

¹⁴ ERKA seisukohti 53.

¹⁵ ERKA seisukohti 69.

Saaremaalt, kus vöörapäraseid nimesid niigi peaaegu ei olegi, on esitatud samuti mõnikümmend nime¹⁶.

Tartumaalt on muutmise ettepanekuid üle poolesaja¹⁷. Enam või vähem vöörapäraseid on nende hulgas ainult kümme (näit. *Pangodi, Pombre, Puurmani, Kastolatsi, Pilkuse, Krüüdneri* jt.).

Väikesim arv ettepanekuid on tulnud Valgamaalt¹⁸. Silmapaistvalt vöörapäraseid nimesid ei ole. Need, mis esinevad, on juba niisama hästi kui eestistunud (*Keeni, Leebiku, Lõve, Pringi*).

Tartumaaga võistleb ettepanekute hulgalt Viljandimaa¹⁹. Peale *Heimtali* pole siin nimetamisväärselt vööraid kohanimesid. Ka vöörapärased pole kuigi silmapaiste.

Veelgi rohkem on ettepanekuid Võrumaalt²⁰. Vöörapäraseid nimesid on kümme.

Eriti rohkearvuliselt on muutmise ettepanekuid esitatud Viru-²¹ ja endastmõistetavalt ka Petserimaalt²². Peale üksikute vöörapäraste esineb Virumaal Vene piiri äärsel asustuslalal rida vöörnimesid. Petserimaa ettepanekud on muidugi tehtud peaaegu eranditult vöörnimede kohta, milledest ainult üksikud nagu oleksid nõrga eestipärased varjundiga (näit. *Põrste* jt.).

Nagu toodud põgusast ülevaatest nähtub, ei ole vöörapäraste ega vöörnimede umbrohi meie kohanimede hulgas — välja arvatud ainult mõned piirialad — eriti tihe. Enamik neist ongi juba eestistunud. Kaugelt suurem osa vöörastest nimedest pesitseb meie kinnistusühikute nimede hulgas. Pole andmeid, kui palju on viimaseid seni eestistatud ja muudetud või muutmiseks esitatud.

Millest on siis tingitud nii suur hulk kohanimede muutmise ettepanekuid, kuigi muudetavad nimed pole kõik vöörapärased? Põhjusi on siin mitu. Need tulenevad kohanimede korraldamise seaduse teostamiseks antud juhistest ja nende tõlgendamisest. Esimesena võiks mainida kohanimede korraldamise määruse seda direktiivi, et lähestikku resp. ühe omavalitsusühiku piirides ei või olla kaht ühenimelist asulat. Nii tahetakse vältida võimalikke segadusi, mis võiksid sedakäudu tõusta halduslikult või muil asjaoludel. Selle põhimõtte äärmuslikul teostamisel tuleks korduvad nimed lihtsalt välja juurida ja uutega asendada. See nähtus ongi juba üsna laialt esinemas. Seda teostatakse pealegi säärase karmusega, et isegi *Soontaguse* ei kõlba Valgamaal püsima jääma, sest Pärnumaal on *Soontaga* ja Tartumaal *Sootaga*. Veel enam — see nõuab ohvreiks isegi seesuguseid ühenimelisi asulaid, mis seni olid kind-

¹⁶ ERKA seisukohti 26.

¹⁷ ERKA seisukohti 46.

¹⁸ ERKA seisukohti 10.

¹⁹ ERKA seisukohti 47.

²⁰ ERKA seisukohti 60.

²¹ ERKA seisukohti 75.

²² ERKA seisukohti 91.

late tunnustega, nagu *Ala-*, *Alt-*, *Ees-*, *Eest-*, *Mäe-*, *Mäelt-*, *Suur-*, *Suure-*, *Väike-*, *Väikse* ja *Taga-*, *Tagant*-liidetega üksteisest eraldatud. Pole tarvis erilist teravmeelsust taipamiseks, et siin on tegemist asustuslooliselt ja topograafiliselt täiesti selgesti tähistatud nähtustega. Pealegi seesugune kohtade eraldamise viis pole üksnes meie omapära, vaid rahvusvaheline. Ei saaks küll soovitavaks pidada seesuguste tunnusliiteliste kohanime muutmist korduvuse vältimise ettekäändel. Just vastupidi: kus on samanimelisi asulaid, seal ei tuleks neid esijoones muuta, vaid sobivate liidetega eraldada. Näiteks võib mõnes vallas olla igas külas (mõnes isegi mitu) *Lepiku*-nimelist talu. Nii leiame muuseas Viljandimaal Suislepa vallas küllaltki huvitava asustusloolise nähtusena *Õmbleja* küla, milles asub 5 *Õmbleja*-nimelist talu. On tehtud ettepanek muuta selle küla nimi *Sääslaks*²³. Kinnistusühikute nimede korraldamisel tuleks siis kindlasti peale ühe muuta teistel taludel nimi. Tegelikult aga poleks vaja muuta ei küla ega talude nimesid. Külale jääks edasi nimeks *Õmbleja* ja talud võiks vastavalt nende asendile või iseärasustele nimetada (kui seda rahvas kohal pole juba teinudki) sobivate liidetega, nagu *Otsaõmbleja*, *Ees-* ehk *Edeõmbleja*, *Vaheõmbleja*, *Tagaõmbleja* jne. Seega oleks säilitatud ajalooline kontinuiteet külanimes ja talude nimetamisel talitatud rahva põlise traditsiooni järgi. Samuti kui näiteks esineb mitu *Lepiku* talu, võiks neist mõne nimetada talu iseärasusele vastavalt kas *Suure-* või *Väike-* või ka lihtsalt *Teiselepiku* jne. Ajalooliselt väljakujunenud asulate nimede puhul, nagu *Suure-* ja *Väike-Konguta* jt., oleks sobivam neid kirjutada sidekriipsuga.

Edasi on muutmise ettepanekuid paiguti põhjustanud ka kohaja kinnistusühikute nimede muutmise ja parandamise keelelistes juhendites väljendatud labasuse põhimõttest valessti või vähemalt väga laialt tõlgendavalt arusaamine. Seda laadi ettepanekuist ilmneb selgesti, kui võrra maitse võib kohati ja teatavate nimede suhtes olla erinev. Kui näiteks Paistus on *Kassiküla* ja *Koeraküla* nimed leitud edaspidiseks kõlbmatuiks ja isegi põline *Paluküla* on paistnud *Paluste* kõrval näotuna²⁴, siis Pühajärve vallas pole nimedel nagu *Kassiratta* ja *Oriku* leitud mingit labast, humoristlikku ega pilkelist tähendust²⁵. Kastre-Võnnus soovitakse *Kurista* küla nime muuta, sest „Kurista asunduses olev madalik sarnaneb enam kaunile orule kui kuristikule, mispärast valiti ka uueks nimeks Oru²⁶.“ Et *Kurista* nimi võiks veel mõnest teisest, kuristikust hoopis erinevast mõistest või sõnast tulnud olla, seda enesekindlad nime

²³ Vt. Suislepa vallavalitsuse—volikogu ülesannetes koosoleku protokoll 8. VI 1939, nr. 4, p. II.

²⁴ Paistu vallavalitsuse—volikogu ülesannetes koosoleku protokoll 1. VI 1939, nr. 4, p. I.

²⁵ Postimees 1939, nr. 119.

²⁶ Postimees 1939, nr. 24.

muutjad muidugi ei arvesta. Samuti mitte seda, et maastiku ilme vastavas kohas võib aegade vältel olla muutunud. — Harjumaal pole leitud *Mullikmäe* kõlbavaks, Järvamaal *Viisu* ja *Näsuvere*, Saaremaal isegi mitte *Anepesa*, Võru- ja Petserimaal *Põrste*, Valgamaal *Ruuna*, Viljandimaal soovitakse *Viisu* asemele *Viisuti* (!) jne.²⁷ *Oina*, *Pulli* ja *Kuldi* leiavad harva armu²⁸. Ka *Sauna* ja *Saunja* ei kõlba siitpeale enam²⁹. Kui aga muutmiseks esitatakse nimed, nagu *Anija*, *Aespa*, *Kelba*, *Kõrve*, *Sõitme* jne., et nende asemele võtta igasugu *Kuuse*, *Männi*, *Põllu* jne. taolisi nimesid, siis peaks see küll olema juba taunitav püüdlikkus või veel enam — andestamatu ja hoolimatu võhiklus.

Täiesti lahti püütakse enamasti saada „mõisa“ nimetusest, isegi liitenagi. Ainult Tartumaa ettepanekuis soovitakse seda paarile külale jätta (*Atramõisa* ja *Jõemõisa*). Ka sallitakse siin *-küla* liitelisi nimesid (näit. ettepanekuis *Põdraküla*, *Põrguküla*). Teistes maakondades püütakse see liide nimedest lahutada. Järvamaal aga on *-küla* liitelised nimed tunnistatud „halvakõlalisteks“ ja on näiteks sellest seisukohast lähtudes tehtud ettepanek muuta *Sääsküla* nimi *Sääse* külaks. Oleks vist liigne viidata, et sellega võiks kujuneda teatav vastuoksus tõelise halva kõla ja labase tähenduse likvideerimise põhimõtete suhtes.

Võiks tuua veel palju mitmesuguseid näiteid, kuid ruumi säästmiseks piirdugem nendega. Neistki peaks selguma, et sääraselt kohanimedele muutmisele suhtudes võib kasu asemel tuua ainult kahju. Loodetavasti aga ei jäeta vastavas keskasutises neid ennatlikult ja vähe kaaluteldult tehtud muutmisi korrigeerimata. Jääks soovida, et eriti kinnistusühikute nimede puhul peetaks silmas ja katsutaks võimalikult juba ette vältida teatavat liialdavat muutmistõbe.

Iga võõrkeelse nime likvideerimisel oleks soovitav võimalikult taastada nimi, mida kandis see koht enne. Sageli pole see aga nii lihtne, eriti seesuguste kinnistusühikute nimede puhul, mis on selle loomisel kokku krunditud mitmest varasemast iseseisva nimega ühikust. Vahel võib juhtuda sedagi, et teatava võõrnimega kinnistusühiku eelkäijaks on olnud üks või mitu võõrapärase algupäraga, kuigi muidu täiesti eestistunud nime. Näitena võiks esitada Tartumaal Rannu vallas Savikülas asuv kinnistusühik *Seehof*. Mainitud nime all hõlmab see kinnistusühik praegusel kujul kaht omaaegset kinnistusühikut: *Seehof* ja *Karlsberg*. Need moodustati talude ostmise ajal (1861—62) kumbki mitme talu kokkukruntimise teel. Mõlemad omandas tolleaegne Rannu köster Samuel Auster, kelle nime järgi kohta veel nüüdki kohaliku rahva hulgas kutsutakse vahel ka „Austre'ks“. Nii *Seehof* kui *Karlsberg* on kumbki moodustatud nel-

²⁷ Vt. ERKA seisukohad ERKA Kantselei tmk. nr. 19 — 1939.

²⁸ Seals.

²⁹ Seals.

jast endisest talust. Esimese koosseisu kuulusid *Pirako*, *Riiska*, *Iwaske*, *Kawri*, teise — *Kawri*, *Unni*, *Wils*i ja *Sawikõrtsi*³⁰. Neist nimedest võiks Riiska olla eestipärane vaste vene nimele Griška (nagu Ivaske Ivaškale). Kawri võiks olla vanemal ajal tarvitusel olnud mehenime Kaabri (nimetav Kaaber) või vene Gavriila vasteks. Teistest endistest nimedest on Unni ja Vils'i veel tänapäevalgi naaberkülades talude nimena tarvitusel. Jälgides lähemalt nende talude minevikku, leiame, et üht Kawrit (teisiti kirjutatult ka Kaavre³¹) on XIX sajandi algupoolel kutsutud rahvasuus ka *Pirako* ehk *Vannatallo*. Viimane nimi viitab ilmselt, et sellest Pirakost kui vanemast talust on teised *Pirako*-nimelised talud välja kasvanud, missuguseid oli peale ematalu samas külas veel 3. Igal neist oli rahvasuus veel omaette nimi: üht kutsuti veel *Kaavreks*, üht *Alla-Kõddara* ja teist *Päle-Kõddara*. Edasine jälgimine näitab, et 1774. a. mainitakse samas külas üht *Pirako*- ja kaht *Kawerre*-, 1684. a. aga üht *Kawerra*- ja üht *Virako*-nimelist talu. Lõpuks leiame ka *Vannatallo* nimetusele lahenduse: rootsiaegses 1638. a. maaderevisjoni protokollis esineb Savikülas kolme hiljuti väljastpoolt tulnud asuniku kõrval ainsa asustatud ja koormisi kandva taluna pärustalunik *Pyragke* $\frac{3}{8}$ -adramaaline talu³². Seega on see teistega võrreldes vanim talu külas ja ühtlasi täiesti arusaadav ka tema teine nimi — *Vanatalu*.

Nagu esitatud deduktsioonist järgneb, võiks ja tulekski *Seehofi* asemele võtta kõnesoleva kinnistusühiku nimeks *Piiraku* või siis *Vanatalu*. See peaks kahtlemata olema eelistatum, traditsioonikohasem, kui näiteks tõlkida „Seehof“ *Järve*'ks (ehk *Järvetaluks*) või hakata talle otsima mingit uut nime.

Teise näitena võiksime võtta sama *Seehofi* kõrval asuva kinnistusühiku *Marienhof*, mille paralleelnimeks on rahvasuus *Põdraotsa*. Eelmisega analoogiline jälgimine näitab, et see on samuti neljast — muuseas kahest *Põdra*-nimelisest talust kokku krunditud. Üks *Põdra*-nimeline talu oleks Savikülas juba XVIII sajandil, *Otsa*- ega *Põdraotsa*-nimelist aga pole varemini kunagi olnud. Küll on *Marienhof*il külas asendilt ääre- ehk otsapealne koht, mis asjaolu ongi mõjutanud ta nime kujunemist. Seega oleks täiesti õigustatud ja tulekski *Marienhofi* nime eestistamisel võtta ametlikuks nimeks senine paralleelnimi *Põdraotsa* ega oleks mõtet hakata seda tõlkima *Maarjaks* või muutma *Marjaks* v. m. s.

³⁰ Nimed arhivaalide ortograafias.

³¹ Rannu naabervallas Valgutas on Lapetukma külas *Ka(a)bre*-nimeline talu. Muide Valgutas on ka Vils'i nimeline karjamõis (saksakeelne vaste — Wilhelminen[hoff]), mis on mõisastatud XIX sajandi algupoolel kahest Vils'i-nimelisest talust. Tartu maavalitsuselt on ettepanek muuta Vils'i Viilsi'ks.

³² ERKA, RRA Jordrevisionshandlingar Lifland 1638 (fotokopeeritud kōide) I, fol. 50.

Meie kohanimede mitmekülgses (mitte üksnes fioloogiline) teaduslik uurimine näitab, et neist on üsna suur hulk aja jooksul väga mitmesugustel põhjustel muutunud. Ühelt poolt see on toimunud meie keele arengu häälikuseaduste mõjul, teiselt poolt aga võõrkeelse hääldamise ja kirjutamise mõjul, siis veel nende tähenduste mõistelise äravahetamise, pikkade nimede lühendamise tendentsi ja lõpuks mitmesuguste eri-, sageli koguni väga juhuslike asjaolude mõjul. Seejuures on küllalt olulise tähendusega olnud ka meie ajalooline sündmustik, sõdade, katkude, nälja ja teiste erakordsete aegade häired, mis mõnigi kord on katkestanud asustuse pidevust. Mõni nimi on seesuguste mõjude tõttu natuke teisenenud, mõni tundmatuse ni moondunud või ümber kujunenud ja mõne asemele on tulnud hoopis uus nimi. Kui näiteks *Oidenurmest* kujuneb *Oidermaa* või *Paadenurmest* (ürgselt võib-olla *Paede(n)nurme*) *Paadremaa*, siis on tegemist nii kõlalise kui tähendusliku teisenemisega, kuid vahe uue ja vana nimekuju vahel jääb üldiselt siiski võrdlemisi tähtsusetuks. Kui aga *Maalinna* muutub *Maalja*'ks³³ või *Peedi-Jaagu* > *Peedaku* > *Pedaku*'ks³⁴ — siis on muutus juba märksa olulisem ja üllatavam. Huvitava näitena võiks osutada veel järgmist. Rannus on Unikülas talu, mille ametlik nimi on *Pe(e)bo-* resp. *Peebusaare*. Rahvasuus aga kutsutakse seda *Peebasse* või koguni *Peebrasse* — järelikult on tegemist üsna tugeva moondumisega. Asi laheneb aga nende hüüdnimede suhtes üsna lihtsalt, kui arhiivimaterjalidest leiame, et 1774. a. esineb Uniküla talude loendis *Pebo Adresse Jürri* ja 1835. a. *Pebo Adresse* nimeline pere. Nii on *Peebasse* ja *Peebrasse* lihtsalt *Pebo Adresse* mugavamaks koondunud vormid. *Peebosaare* esineb esmakordselt 1854. a. ühes rendilepingus. Vahepeal oli toimunud küla talude arvus muutusi: 1774. a. oli 20 talu, 1804. a. 16, 1845. a. 13 talu. Nimelt kaotati mõned talud ära, liites nende põllud teistega, mõned jälle mõisastati *Ubesoo* karjamõisaks. On võimalik, et nende muudatuste ajal saigi *Pebo Adresse* endale uue nime³⁵, näiteks mõne põllutüki ületuleku v. m. s. kaudu, seda enam, et naabruses asub *Saare-Jaagu* nimeline talu.

Võtaksime veel ühe näite. Rannu Uniküla naaberküla Rakke nimi oli Põhjasõjani *Pirtokül(l)a* (*alias Piertel, Piertta, Pirta* ja *Pirte* küla)³⁶. Veel 1739. a. nimetatakse ühes protokollis *Pirtoküla*³⁷, hil-

³³ Vt. Eesti Keel 1924, lk. 67.

³⁴ Eesti Kirjandus 1909, lk. 187.

³⁵ RKA (= Rannu Kirikuarhiiv), Annotation über die dem Pastorate Randen, von den Höfen und den Bauerschaften der eingepfarrten Güter, zu zahlende Gerechtigkeit... etc., und die zu leistenden Hülfsstage vom J. 1835 anfangend, lk. 254—269.

³⁶ Rebane, H., Rannu kihelkonna ajalugu vanemast ajast kuni Vene-Liivi sõjani (1558), Tartus 1937 (magistritöö-käsikiri Tartu Ülikooli raamatukogus), lk. 16-a (külanimede tabel).

jemini aga lööb nimena läbi *Rakke* resp. *Rakeküla*, mis vististi juba oligi paralleelselt mõni aeg tarvitusel olnud. Koos küla nime muutmise protsessiga aga hääbuvad siin külas asunud *Rakke*-nimelised talud, milliseid 1684. a. oli kolm³⁸. Selletaolisi nähtusi võiks esitada palju, ruumi säästmiseks piirdugem aga esitatuga.

Vastukaaluks neile rohketele muutumistele ja muutumiskaldustele võiksime äga esitada veelgi suuremal arvul näiteid, kus teatav kohanimi on sajandeid püsinud muutumatul kujul, konserveerunult — ehk siis ainult ajuti erineva ortograafia mõjul varieerudes. Need, võiksime öelda, moodustavadki meie kohanimedega raudvara ja igaüks neist on ühtlasi väga kõrgesti hinnatavaks ajaloomallikaks. Lõpuks võiksime sellega seoses viidata veel teatavale retsi-prokatiivsusele väga paljude meie kohanimedega juures. Olgu siin ühe näitena paljude hulgast esitatud Kuikatsi nimi. See esineb ürikuis 1466—1522 kõikuva ortograafia tõttu vaheldumisi *Quuygat*, *Koivkatz*, *Kyvekatz*, *Kuyuakatz*, *Coyvenkatz*, *Kuyekatz*, *Koykatz*, *Koykas*, *Kuikas* ja *Kuikaste* kujul. Alates 1522. a. läks Kuikatsi Claus Dumpian'i valdusse ja jäi kuni Rootsi aja alguseni Dumpiani sugukonna kätte. Kuikatsi mõisa kutsuti sellal tavaliselt *Dumpianshof*iks, rahvasuus *Tümbä* ehk *Timba* mõisaks ja vallaks. Veel Rootsi aja lõpulgi, kui Kuigatsi oli juba aastakümneid Dückerite valduses olnud, püsis see nimetus edasi. Kuid kirikuraamatute sissekanded näitavad, et ka endine nimi polnud siiski lõplikult kõrvale tõrjutud, vaid käibis veel ikka *Kuikasta* ehk *Kuikastah* kujul. XVIII sajandi keskel läks Kuikatsi Löwenstern'ide sugukonnale ja muutus saksa keeles *Löwenhof*iks, eestikeelses vastes *Leevi*'ks. Need uued nimed ei suutnud ometi koha esialgset nime täiesti välja tõrjuda. See pöördus viimaks meie riikliku iseseisvuse ajal lõplikult tagasi³⁹.

Viimasest näitest nägime, et mitte kõik võõrapärase algupäraga, s. o. mõisaomanikkude jne. nimedest tuletunud kohanimed ei löönud läbi. Kuigi *Tümbä* (*alias* *Tümbä*, *Timba* ja *Timpa*) oleks võinud rahvale olla üsna suudmööda nimi, hääbus ta viimaks siiski. Seesuguseid näiteid võiks tuua üsna palju (*Pinski* pro *Uderna*, *Pussepera* pro *Ülenurme* jt.)⁴⁰. Läbi lõid eeskätt ikkagi need, mis ühtlasi said endile mingi tähendusliku varjundi, nagu Kaarepera, Kilingi, Taagepera, Mündi (pro *Mintenhof*) jne. või mille afiinsus

³⁷ RKA, Inquisitions Protokoll ratione eines Randenschen Pastorats Heuschlage welchen die Tammenhoffsche Munnische Gesinde biß *dato* usurpirt habe... den 27. *may* 1439.

³⁸ ERKA, LJkA (= Liivimaa Joonistuskoja Arhiiv) nr. 39, Descriptions Book öfwer Dörptz Gebieth, lk. 276—278.

³⁹ Postimees 1939, nr. 216; H. von Hagemester, Materialien zu einer Geschichte der Landgüter Livlands, Riga 1837, lk. 77—78; Eesti Keel 1924, lk. 81; ERKA, Sangaste kirikuraamat I (nr. 5, 1685—1726), lk. 170, 177, 180, 184 ja *passim*.

⁴⁰ Hupel, *op. cit.*, lk. 254 ja 271.

oli vististi nii eestipärasuse suhtes üldse kui ka antud kohtade varasemate nimede suhtes suurem. Selle järelduse lubaks nähtavasti teha viimatimainitud „afiinsemate“ nimede kõrvutamine Pinski ja Pussepera laadi nimedega. Muide, see probleem vääriks veel lähemat jälgimist ja üldse selgitamist, miks õieti hakati teatavaid mõisunende omanikkude nime järgi kutsuma, kuigi neil olid eestikeelsed nimed juba olemas, mis koguni läksid saksa keelde üle ametlikkude nimedena ⁴¹.

Lõpuks veel mõni sõna labase tähendusega kohanimede suhtes. Vaieldamatult kuuluksid seesuguste hulka väljaheidete, suguosade ja teiste üliintiimsete nimetuste liigist pärinevad nimed. Humoristlikke ja pilkelisi nimesid ei saaks igatahes niisama tingimatult sinna kategooriasse paigutada. Ainult mõne fantaasiakehva ja mõtlemisahtra, kitsa silmaringiga kolka ringkonna tähtsustatud enesetunnet võiks riivata seesugune haruldaselt algupärane nimi, nagu seda oleks *Sandiväsitaja*. Iga taiplikuma ja teadlikuma arusaama järgi peaks seda nime püüdma mitte muuta, vaid säilitada, esijoones muidugi vastava koha elanikud.

Ettevaatlikult peaks suhtuma ka loomade nimedest tuletatud kohanimede muutmisse, mis teatavasti on juhendite järgi tunnistatud lubatavaks ⁴². Muidugi ei tähenda see veel — nagu seda kahjuks küll muutmiste ettepanekute tegijad kohtadel juba ongi kaldu- nud tõlgendama —, et igal juhul ka soovitavaks. Ei saaks vististi esteetiliseltki midagi laiduväärset omistada nimedele nagu *Härja*, *Sõnni*, *Oina*, *Kassi*, *Mägra*, *Kitse*, *Kuke*, *Mardika*, *Pistriku*, *Soku* jne. Paremini kui üksikult sobiksid liidetega *Jäära*, *Pulli*, *Täku*, *Koera* (näit. *Jäärapõlve*, *Pulliniidu*, *Hallitäku*, *Koerahauke* jms.) ja nendega analoogilised nimed. Nagu võõrapärasuse likvideerimisel tunduks liialdusena *Kaarepera*- ja *Porkuni*-taoliste nimede muutmine, nii oleks ka tõsiselt kahju, kui vastavate kinnistusühikute omanikud labasusega või humoristliku ja pilkelise tähendusega põhjendades muudaksid ära seesugused harulduseni omapärased nimed nagu *Hengevõtja*, *Mustahamba*, *Kerepäälse*, *Verioja*, *Patupera*, *Lambakahara*, *Kanapursa* või jälle *Soekuru*, *Ussiaru*, *Nahakoogu*, *Nahkanuia* jms.

Meie kohanimede äsja teoksil olev suurejooneline eestistamine, parandamine ja muutmine võib muidugi õnnelikel juhtudel teatavasse nimedesse tuua stabiilsust, kuid teisest küljest paljudegi suhtes veelgi suurendada endist virvarri. See on selle järgi, kas ja kuidas rahvas võtab uued nimed omaks. Mis aitas omaaegne „peenest“ saksa vaimust juhitud pretensioonikate nimede, nagu *Morgenroth*, *Seehof*, *Julienhof*, *Marienhof*, *Friedrichsheim*, *Louisana* jne. andmine — need

⁴¹ Vt. M. J. Eisen, Eesti keelest kadunud, saksa keeles püsinud eestikeelsed kohanimed, Eesti Keel 1924, lk. 67 jj.

⁴² Vt. Koha- ja kinnistusüksuste nimede muutmise ja parandamise keelelised juhendid, Tallinn 1938, lk. 7 ja 12.

jäid ainult kinnistusraamatuisse ja vallakantselei paberitesse, rahvasuus aga käibisid *Morjentsi, Tseovi, Juula, Maarja, Priidina, Lusianna*. Samuti sai *Forstei*'st lihtsalt *Vorsti* ja *Gnadenfrei*'st *Naadeprei*⁴³. See asjaolu peaks muutjaid väga tõsiselt manitsema ja kohustama uute nimede valiku suhtes targu toimetamisele.

Nagu eelnevast järeneb, pole koha- ja kinnistusühikute nimede muutmise küsimus ei oma olemuselt ega tagajärgedelt nii lihtne, nagu seda ehk võiks arvata. Muudetud isiku- ja perekonnanimed käibivad ainult koos nende kandjatega ja suuri sekeldusi ega segadusi neist vist ei teki. Koha- ja kinnistusühikute nimede muutmine toob aga suuri muutusi onomastikasse, kartograafiasse, aadressraamatuisse jne.

Onomastiliselt oleks väga tähtis, et nimede eestistamine ja muutmine ei teeks me kohanimede üldist koosseisu üksluisemaks ja vaesemaks. Seda on karta, kui muudetavate nimede asemele valitakse tosinate viisi nimesid nagu *Jõe, Nurme, Põllu, Kase, Männi, Liiva* jne. Samuti igasugu *Kunglaid, Lilleorge, Ilumägesid* ja teisi seesuguseid massimaitse „kaunidusi“.

Kaartidele tuleks uuendatud kohanimede võrk kohe peale kanda, nii et viimaks likvideeruks lõplikult olukord, kus tegelikul tarvitusel olevad kaardid kubisevad nii topo-onomastiliselt kui ortograafiliselt ajast ja arust läinud nimedest. Kuid sellega poleks siiski veel kõik pahed korvatud. Ka „Eesti entsüklopeedia“ ja kodu-uurimusliikude maakondlikkude koguteoste vanemiskoefitsient suureneb kohanimede muutmiste tõttu kiiresti⁴⁴. Esimest saab ju küll parandada täiendusvihkudega, teisi aga muidugi ainult uue trükiga.

Mis puutub aadressraamatuisse, siis rohked kohanimede, valla- piiride ja muude haldusliikude tegevus- ning võimupiiride territori- aalsed muudatused tuleks fikseerida. Selleks tuleks aadressraama- tud vastavalt ümber redigeerida ja täiendada ning võib-olla tarbe korral isegi nende süsteemi muuta. Muide, selle eriküsimuse üksik- asjadesse laskumine pole siin kohane.

Koha- ja kinnistusühikute nimede muutmise aktsioon, mis oma tähtsuselt ja tulemustelt võiks olla kõrvutatav meie viimase aja suuremate reformidega, nagu Põhiseaduse muutmine ja valdade reform, peaks olema küllalt veenvalt näidanud, kui tähtis ja vaja- line oleks kohanimede teaduslik uurimine mitte üksnes teoreeti- liselt, vaid praktiliseltki. On kahju, et sellele pole meie ülikooli

⁴³ Näiteid peamiselt Rannu ja Rõngu kihelkonna alal esinevaist kin- nistusühikute nimedest ja rahvasuus käibinud nende vastetest.

⁴⁴ Kinninaelutamist väärib asjaolu, et kohanimede muutmissetepane- kute tegemisel on omavalitsuste poolt liiga vähe või õigemini pole üldsegi arvestatud „Eesti entsüklopeedias“, maakondlikes koguteostes ja ajakirjas „Eesti Keel“ normeeritud kohanimede vorme ning ortograafiat. Oleks seda tehtud — nii mõnigi muutmise ettepanek oleks võinud jääda esitamata.

vastavate õppetoolide juures — arvesse tuleks esijoones muidugi eesti keele õppetool — osutatud küllaldest tähelepanu. Tahaksime loota tulevikus ses asjas paranemist. Üht asjaolu peaks sellega ühenduses aga juba üsna pea kaaluma. Meil on teatavasti põllumajanduslike, maanoorte liikumise, kodukaunistamise, perekonna- ja isikunimede eestistamise ja mitmete teiste küsimuste tarbeks vastavad nõuandekohad ja konsulendid. Äärmiselt tarvilik oleks ka koha-, eriti kinnistusühikute nimede muutmise ja parandamise tarvis luua vastav nõuandekoht ja rakendada vastavaid asjatundjaid-konsulente. Nõuanne peaks olema keeleline ja ajalooline, et nimi saaks nii keeleliselt kui koha ajalooliselt vastavalt sobiv. Tegelikult võiks see ehk olla teostatav näiteks Riigi Keskarhiivi ja Eesti keele arhiivi koostöö kaudu, kus teostataks tarbe korral vastavaid ekskursse ja eriuurimisi ning töötataks välja asjakohaseid põhimõtteid ja juhendeid, mida võiks levitada brošüüridena jne. Sedakaudu saaks tõhusalt vältida ebameeldivaid asjaolusid kinnistusühikute nimede muutmisel.

La question des noms de lieux.

(Résumé.)

C'est principalement du point de vue philologique qu'on a manifesté un intérêt durable vis-à-vis des toponymes estoniens au cours d'une période déjà longue. A cet égard on a reconnu aussi la nécessité de les étudier systématiquement et de les faire valoir scientifiquement dans une plus large mesure: savoir, outre le domaine de la linguistique, également dans l'histoire, au premier chef dans l'histoire du peuplement, l'ethnographie et la géographie. Malgré cet intérêt manifesté avec persistance l'étude scientifique des noms de lieux dans l'Estonie indépendante n'est pas arrivée bien loin après un début heureux. Il faut cependant mentionner comme méritoires les travaux compétents des représentants de la vieille génération, — linguistes comme J. Hurt, M. Veske et J. Jõgever, historiens comme W. Reiman et M. J. Eisen, — et des représentants de la jeune génération: les linguistes A. Saareste et P. Ariste, l'historien du peuplement P. Johansen et encore quelques autres chercheurs estoniens et germano-baltes.

Aujourd'hui, alors que l'Estonie procède à une action de modification, d'estonisation des toponymes étrangers, de caractère étranger (surtout germanique) et péjoratif, des recherches toponymiques plus approfondies s'avèrent indispensables afin de diriger et d'harmoniser cette action en ayant en vue la continuité de l'antique originalité nationale, des traditions toponymiques et de l'histoire en général (par ex. la résurrection d'anciens noms tombés dans l'oubli, le choix de variantes convenables etc.). Cela montre en même temps que l'étude des noms de lieux n'est pas seulement théorique, mais qu'elle possède aussi une grande valeur pratique.

A

12086

126824